

Uskonnot yhteisökeskustelussa

Kurki, Leena

Yhteisö väreissä: uskontojen prisma

Helsinki: Basam books 2015

Talvikki Ahonen

Yhteisöön ja yhteisöllisyyteen liittyvää keskustelua on paljon, mutta uskontojen merkitys niin yhteisöjen luojina kuin muokkaajinakin on jäänyt yllättävän vähälle huomiolle. Tampereen ja Oulun yliopistojen dosentin Leena Kurjen uusin teos *Yhteisö väreissä: uskontojen prisma* etsiikin kysymyksiä ja vastauksia tällä uskontojen, yhteisöjen ja yksilöiden suhteiden kentällä. Teema nivoutuu kiinnostavasti Kurjen aiemmissa kirjoissaan käsittelemiin aiheisiin, kuten yhteisökasvatukseen ja monikulttuurisuuteen. Kirja on osittain sosiaalipedagogiikan perusteisiin johdatteleva ja osittain uskontotieteellinen yleisteos. Paikoitellen kirja lähestyy aihealuetta myös kaunokirjallisuuden ja kirjoittajan henkilökohtaisten matkakertomusten kautta. Lopputulos on värikäs ja melko helppolukuinen kokonaisuus.

Teoksen alussa Kurki hahmottelee aiheen teoreettiset ääriviivat keskeisten yhteisöteoreetikoiden kautta. Keskiössä on persoonan ja yhteisön välinen suhde, jota tarkastellaan muun muassa Ferdinand Tönniesin, Martin Buberin ja Emmanuel Mounierin käsitteistöjen valossa. Personalismi onkin yksi teoksen teoreettisista kehyksistä. Kirjan uskontoja käsittelevä luku on puolestaan jaettu kolmeen värinen mukaan nimettyyn alukuun. Okra edustaa buddhalaisuutta, punainen hindulaisuutta ja sininen islamia. Jokaisesta uskonnosta on esitelty lyhyesti keskeiset opilliset peri-

aatteet, pyhät tekstit ja alkuhistoria. Tämän jälkeen kutakin uskontoa valetetaan tarkemmin keskeisten ajattelijoiden lyhyiden elämäkertojen ja opetusten kautta. Mukana on muun muassa akateemikkoja sekä poliittisia ja hengellisiä johtajia. Osa ajatteliijoista on asemansa uskontokunnan piirissä vakiinnuttaneita, osa taas kiistellympiä radikaaleja. Buddhalaisuutta edustavat muun muassa Dalai Lama ja Aung San Suu Kyi, hindulaisuutta Mahatma Gandhi ja Kiddu Krishnamurti, islamia puolestaan esimerkiksi Anwar Sadat ja Seyyed Hossein Nasr. Esiteltyjen uskontokuntia edustavien ajattelijoiden valinta on kiinnostava kirjavuutensa vuoksi. Mukana on muitakin kuin länsimielisiä, liberaaleja teoreetikoita. Myös militantit ja fundamentalistiset ajattelutavat ovat tarkastelun kohteena ilman, että niitä lytättäisiin länsimaisesta ajattelusta käsin länsimielisyyden vastaisiksi ja siten moraalittomiksi. Kirjan alussa ja lopussa Kurki kirjoittaa lisäksi Herbert Marcusen ”uudesta aistiherkkyydestä” ja sen suhteesta yhteisölliseen elämään. Lopulta aistiherkkyys on jäänyt teoksen sivujuonteeksi ja pieneksi loppukaneetiksi, kenties seuraavan kirjan iduksi.

Kurki kirjoittaa, että teokseen valikoituneet uskonnot ovat niitä, joista aitoa yhteisöllisyyttä on vielä löydettävissä. Abrahamilaisista, niin sanotuista kirjan uskonnoista (juutalaisuudesta, kristinuskosta ja islamista) edustettuina teoksessa on ainoastaan islam. Rajaus on yllättävä – myös siksi, että Kurki kirjoittaa sivumennen henkilökohtaisista kristillisistä taustoistaan. Hänet olisikin helppo kuvitella esimerkiksi ranskalaiseen Taizé-yhteisöön tai Santiago de Compostelan poluille vaeltamaan. Toisaalta Kurjen oma uskontokäsitys vaikuttaa lähenevän enemmänkin teosofista liikettä, panteismia ja bahai-uskontoa. Joka tapauksessa niin juutalaisuuden, kristinuskon kuin epäilemättä monen muunkin uskontokunnan olisi voinut määritellä aidosti yhteisöllisiksi ja sisällyttää tarkasteltavien yhteisöjen joukkoon. Eräs keskeisistä myös kirjassa esitellyistä yhteisöteoreetikoista, Martin Buber, ammentaa dialogiseen filosofiaansa juuri rabbiinisesta perinteestä. Samoin kristinuskon nojaa vahvasti yhteisöön niin teologiassaan kuin praksiksessaankin. Ortodoksinen teologia lienee ainoa akateeminen tieteenala Suomessa, joka näkee yhteisön ja yhteisökasvatuksen merkityksen niin tärkeänä, että opiskelun keskeinen osa on yhdessä asuminen ja eläminen ortodoksisella seminaarilla, jossa olen myös itse asunut. Suuren ruokapöydän ja sen äärellä käydyt keskustelut, osallistumisen aamu- ja ehtoopalveluksiin ja ennen muuta yhteiseen eukaristiaan jakavat koko kirjava opiskelijayhteisö: miehet ja naiset 18-vuotiaista yli 70-vuotiaisiin, liberaaleista konservatiiveihin. Elävä yhteisö

opettaa kirkon hengen mukaisen perinnön tuntemiseen, kasvattaa erilaisuuden kohtaamiseen ja arvostamiseen sekä kesyttää ääriajattelua. Kiinnostavaa ja huomionarvoista on sekin, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tämänhetkinen strategia on nimetty Kohtaamisen kirkoksi, joka on jatkoa Meidän kirkko: osallisuuden yhteisö -strategialle. Yhteisö ja kohtaaminen – sosiaalipedagogiset avaintermit – ovat siis näin keskeisessä asemassa kahdessa vanhassa suomalaisessa instituutiossa! Juutalaisuuden ja kristinuskon mukaan ottaminen tarkasteluun olisi myös avannut kiinnostavasti näiden uskontojen yhteisiä juuria islamin kanssa. Toisaalta kyseisten uskontokuntien rajaaminen käsiteltyjen yhteisöjen ulkopuolelle on hyvin ymmärrettävää, koska kirjan sivumäärä olisi luultavasti muuten paisunut liian suureksi.

Kurjen teos on hyvä lisä suomalaiseen, nähdäkseni melko kapea-alaiseen uskontokeskusteluun. Uskontokeskustelun yksi keskeinen teema on uskonnonvapaus, joka tällä hetkellä ymmärretään kenties ensisijaisesti niin sanottuna negatiivisena uskonnonvapautena, toisin sanoen vapautena uskonnosta. Negatiivinen uskonnonvapaus näkee uskonnon yhtä tiukasti yksityisasiana: sen julkinen näyttäminen on vastoin yhteiskunnan normia. Positiivinen uskonnonvapaus, eli uskonnonvapaus kuten se on YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa esitetty, sen sijaan sisältää muun muassa oikeuden ilmaista vakaumusta niin yksityisesti kuin julkisestikin. Vapaus käsittää myös oikeuden luopua uskonnosta tai vaihtaa uskontoa. Uskonnosta ja uskonnottomuudesta on mahdollista puhua myös maltillisesti ja arvokkaasti, ja tämänkaltaista uskontokeskustelua Suomessa myös tarvitaan. Esimerkiksi maahanmuutto muuttanee suomalaista uskontokeskustelua, koska usein tulijoiden lähtömaissa uskonto on avoimemmin esillä oleva asia. Uskontojen välinen tasa-arvo on Suomessa keskeinen uskonnonvapautteen liittyvä ongelma. Erityisasema on niin sanotuilla valtionkirkoilla, mikä asettaa muut kirkko- ja uskontokunnat eriarvoiseen asemaan. *Yhteisö väreissä* ei varsinaisesti tartu tähän uskontoihin liittyvään poliittiseen keskusteluun, mutta sen sijaan se kyllä sivuaa myös uskontodialogeja, uskontokuntien välisiä keskusteluita. Se, kuinka uskonyhteisö hahmottaa oman luonteensa ja suhteensa niin yksilöihin kuin muihin yhteisöihin, vaikuttaa voimakkaasti yhteiskuntaan ja siinä vallitsevaan kulttuuriin. Tästä syystä Kurjen käsittelemä tematiikka on luonteeltaan myös poliittinen. Suomen kontekstissa kristinuskon merkitys uskontojen kentällä luonnollisesti korostuu. Esimerkiksi ekumeeniset, kristillisten kirkkojen yhteyttä ja vuoropuhelua edistämään pyrkivät, yhteydet ovat

kirkkokuntien välisiä suhteita käsitellessään luoneet tietä myös eri uskontokuntien välisille dialogeille.

Kirja myös tuo esiin, kuinka monen uskontokunnan piirissä ollaan huolestuneita arvojen kovenemisesta, kapitalistisen ajattelun noususta ja yksilökeskeisyydestä. Henkilökohtainen menestys ajaa perinteisten arvojen ohi. Toisaalta ilmiössä on kyse myös elintason noususta, valinnanmahdollisuuksien kasvusta ja monokulttuurien sirpaloitumisesta. Maallistumiskehitys voi siis osittain ilmentää myös positiivisia kehityskulkuja yhteiskunnassa. Siinä missä uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen on aiemmin tapahtunut sosiaalisen normin vuoksi, nykyinen valintojen mahdollisuus antaa aidosti tilan uskonnolliselle etsinnälle. Pakko ja pakottaminen eivät kuulu rakkauteen eivätkä minkään maailmanuskonnon ytimeen. Tähän viittaa implisiittisesti jo kultainen sääntö, joka on löydettävissä erimuotoisena lähes kaikista maailmanuskunnoista: tee toiselle kuin haluaisit itsellesi tehtävän – ja päinvastoin: älä tee toiselle, mitä et haluaisi itsellesi tehtävän. Todellinen uskonnonvapaus jättää siten myös tilan persoonan kehittymiselle, vapaana uskonnosta tai vapaana uskomaan. Kurjen käsittelemä personalismi onkin avartava ja johdonmukainen näkökulma uskon-yhteisöjen ja yksilön välisten jännitteiden tarkasteluun, koska personalismin eettis-filosofiset lähtökohdat ja ihmiskäsitys vastaavat osin tarkasteltujen uskontojen premissejä. Toisaalta teos käsittelee analyttisesti personalismin ja erityisesti buddhalaisuuden yhteensovittamisen vaikeuksia. Personalismin kautta avautuu myös kenties kirjan rajaus tarkasteltuihin uskontoihin: lännessä yksilö nähdään yhteiskunnan perusyksikkönä, kun taas idän uskonnot perustuvat yhteisökeskeisyyteen. Ehkä nimenomaan tästä syystä idän uskonnoilla on länsimaissa käytävään yhteisökeskusteluun erityinen anti.

Yhteisö väreissä on samanaikaisesti tieteellinen esitys keskeisistä yhteisöä tarkastelleista teoreetikoista, johdatus kolmeen maailmanuskontoon ja elävä matkakertomus. Suomessa yhteiskuntatieteellinen kenttä on ponnistanut perinteisesti poliittiselta vasemmalta, minkä vuoksi uskonto ja uskonnolliset yhteisöt ovat jääneet yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen marginaaliin. Myös tästä syystä Kurjen teoksen kaltaisilla sidoksilla yhteiskuntatieteiden ja uskonnollisten teemojen välillä on uutuusarvoa. Teoksen taustalla kulkeva näkemys uskonnosta on laaja. Sen sijaan, että uskonelämän latistaisi rationaaliseen pohdintaan jonkin olemassaolosta tai olemattomuudesta, on mielekkäämpää tutkia avoimin ja uteliain mielin, minkälaista ymmärrystä ja viisautta eri uskontojen traditioista ja py-

histä kirjoituksista löytyy. Paitsi että kirja sisältää matkakertomuksia, se myös kokonaisuutena vaikuttaa henkilökohtaiselta matkakertomukselta hengellisessä ulottuvuudessa. Kurki kirjoittaa (s. 288):

Tariq Ramadan sanoo, että edessämme oleva horisontti avaa kaksi polkua. Ensimmäisellä polulla voimme liikkua yhdestä filosofiasta toiseen, yhdestä uskonnosta toiseen ja yrittää ymmärtää niiden periaatteita. Niistä löytyy paljon yhteisiä arvoja ja jaettuja käsityksiä. Olemme tässä kirjassa kulkeneet tuota polkua. Toisen polun valaisemiseen en kykene, sillä se vie meidät suoraan ytimeen, siihen kohteeseen, jota olemme eri perspektiiveistä tarkastelleet. Sitä kulkiessamme ymmärrämme samalla näkemystemme moninaisuuden ja sen oleellisen, mikä niissä on yhteistä. Se polku on jokaisen kulkijan löydettävä itse.

Tälle polulle Kurjen kirja on mainio johdatteliija.

